

„Addig rombolom, amíg jó nem lesz”

Feljegyzések a Katával való beszélgetésről – színészetéről, festészetéről, alkotásáról, Jelinekről

~ *színház és festészet*

Otthonos és ugyanakkor teljesen újszerű beszélgetni valakivel, aki egy ennyire más alkotói léten keresztül ’nőtt bele’ a művészet hálójába. Művészettörténészként megérteni Kata színész/női identitását, majd ebből a törésszögből végiggondolni, hogy mi vezette őt a festészethez, vagyis azt, hogy mit jelent számára színészként a saját testével dolgozni, majd ennek terhét kicsit levetve árnyékba vonulni, és a saját testet immár a *színpadi meztelenségtől* biztonságos távolságban a vásznon *tudni*, megmutatni.

De kezdjük az elején. Elfriede Jelinek *Téli utazásához* készülő képzőművészeti és színházi projektekre készülve ültünk le beszélgetni Kata képeiről, és engem mint művészettörténészt az érdekelt a leginkább, hogy mi vonzotta őt a festészethez színészként, azt gondolván, hogy egy színész számára a színpadi jelenlétet nem pótolhatja semmi. Kata számára az elmúlt időben érezhetően egyre fontosabbá vált a festészet által megtalált alkotói szabadság, miközben szinte már tisztos távolból tudja megfogalmazni pontos és érzékeny észrevételeit a színész szakma ambivalenciáiról. Azt hiszem, még sosem gondoltam igazán bele, hogy a színészek mennyi mindent feláldoznak azért a mágikusnak, időn és téren kívülinek tűnő időszakért, ami 7 és 10 óra között zajlik a színpadon. Hogy e jól lehatárolható pár óra mögött és mellett mennyi bonyolult és a díszleteken kívül zajló tényező húzódik: a színházbeli hierarchikus viszonyok, a szűk keretek, amikbe egy színésznőnek testileg és szellemileg is bele kell férnie, a folyamatos láthatóság terhe, a saját alkotói szabadság kényszerű alárendeltsége a rendező akaratával szemben. A privát szféra, az intimitás nehéz védelme, a hibázás lehetetlensége, az üresjáratok, vagy néha akár az unalom a próbákon; a láthatatlan, színpadon kívüli munka hiábavalónak (láthatatlannak) tűnése (pl. szövegtanulás).

~ *Kata képeiről*

Kata ezeket a szűk páncélokat inkább már terhesnek érezve kapott vissza egyfajta művészi szabadságot, amikor a színészet – számára korlátok közé zárt – szabályrendszerére mert rákérdezni. Csupán a kérdések feltétele is hatalmas bátorságra vall, a kérdések után pedig merte újradefiniálni magát, kilépve az ismerős keretek közül.

A festészet számára egy olyan folyamat, ahol az alkotás összes fázisa integráns része a munkának, ahol lehet rontani, ahol úgy van jelen, hogy a saját testét, privát szféráját biztonságban tudja, ahol nincs se fölötte, se alatta senki, ami lehet éppoly ijesztő, mint felszabadító. Bár a művek néhol nagyon személyesek, de mintha a készülő vásznon mégis jobban biztonságban tudná saját rétegeit, mélységét, titkait, mint a színpadon. A képek készülésekor a kísérletezés, a rontás, és főleg a *szép* vagy *a jól sikerült* kifejezések szubjektivitása vagy lényegtelensége válik vonzóvá számára. A fentebb leírt jellemzők miatt sem könnyű objektív módszerekkel elemezni Kata képeit, amelyek mégis sok helyen érintkeznek ismerős képzőművészeti irányzatokkal.

A műveken látszódik a formai útkeresés, néhol vázlatosság, mégis mindegyik kép véglegesnek tűnik. Ösztönösek, zsigeriek, néha az art brut-re emlékeztetnek gyerekrajz-jellegükben¹, vagy

¹ A gyerekrajzszerűség utalhat a több képen is megjelenő Natascha Kampuschra is, aki elrablásakor gyerek volt, de Kata ambivalens színészidentitására is, akinek ’nem kell szépen rajzolnia ahhoz, hogy elfogadják, aki szabad és gyerek maradhat alkotás közben’.

éppen Cy Twombly absztrakt expresszionista képeinek rajzi megoldásaira. Kata festményein az vonzza a befogadó tekintetét, ahogy a rajzos és a festői elemek, az absztrakt és a figuratív felületek kavalkádját összefogja egy rendezői szempár, és egy egységes formai megoldásokat tükröző motívumrendszer. A vonalak, formák és színek közt több helyen felbukkanó állat és más jellegzetes tárgyi motívumokról El Kazovszkij jellegzetes magánmitológiájának világa is eszünkbe juthat. Kata arról mesél, hogy a képeket folyamatosan addig festi át, fedi el, rombolja, *amíg jók nem lesznek*. A rétegek egymásra rakódása, a látható és láthatatlan színfalak jelképesen visszavezetnek minket nemcsak a kazovszkiji esztétikához, de a színház világához is. Ebben a terápiaszerű folyamatban azonban nincs megdicsőülés, a vásznon elfedett rétegeket, a mű készülési fázisait csak ő látja. Az alkotás öröme csak az övé, de cserébe ő is az egyetlen tanúja annak, hiszen nincs jelen idejű nézője az aktusnak. A művek elkészülésük után önálló életre kelnek, és már nem az ő felelőssége, kiben milyen érzéseket vagy esetleg értékítéletet hívnak elő.

A festmények fontos alkotóelemei a rajtuk szereplő feliratok, mondatok, mondattöredékek, amelyek szintén átjárást biztosítanak a különböző művészeti ágak között. Félúton az írás és a kép, a performativitás és a kétdimenziósság között. Ezek a szöveges motívumok azonban már Jelinek, valamint a *Téli utazás* világához vezetnek el bennünket.

~ Jelinek világa

Ahogy Kata keresi a helyét a művészeti ágak között, úgy találta meg, talán nem véletlenül Elfriede Jelinek *Téli utazás* című művében azokat a rétegeket, amelyek segítségével az osztrák művészhez hasonlóan vándorolhat a műfajok közt, kísérletezhet a könyvben megjelenő nyolc fejezet értelmezési tartományaival. Az osztrák író Franz Schubert azonos című műve inspirálta, akit pedig Wilhelm Müller 24 dalból álló, szintén azonos című versciklusa ihletett meg. Kata jelképesen Jelinektől veszi át a stafétát, amikor az író írására képekkel felel, ahogy korábban a zene és az írás volt hasonló párbeszédben (Schubert és Müller között). Úgy tűnik, mintha az egymást nem ismerő alkotók ezáltal egymás műveit igyekeztek volna lefordítani a saját művészi nyelvükre. A társadalmat átszövő, kibeszéletlen traumák azonban összekötik ezeket az európai művészeket, melyek részletei vagy rétegei mindenki számára feldolgozásra várnak. A konkrét történetek asszociatív feldolgozása, az egyes motívumok képi megjelenítése mint egy lakmuszpapír mutatja meg Kata egyedi képi világán keresztül ezeket a súlyos örökségként ránk nehezülő történeteket. Sebek, nyomok, hegek. Nem véletlen, hogy Kata munkamódszere is tartalmazza mindezt: kutat, elfed, feltár, kapar, szétszed, összerak, megmutat, lényegtelennek tűnő, fontossá váló részleteket.

Végül, de nem utolsó sorban a darabban elhangzó, megrendítő mondatot szeretném Kata munkamódszerének szemszögéből vizsgálni. „Nem sikerült azzá válnom, aki vagyok.” Jelinek könyvének fő motívuma az idő, ami sokszor úgy tűnik, hogy rohan előre, miközben mi állunk és tehetetlenül nézzük, hogy elmegyünk a saját jövőnk, a meg nem élt életünk mellett. Kata talán pont ezzel a vészjósló forgatókönyvvel akar szembeszállni, amikor újra-, és újra útra kel, hogy megtalálja az alkotás önazonos és szabadságot adó formáit.

(Farkas Zsófia művészettörténész, kurátor)